

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes

Székelyudvarhelyi szabadkőműves iratok, 1913–17

(A közlésről)

A közlő, az erdélyi magyar szabadkőművességnek jelenleg egyedüli kutatója, korábbi vonatkozó dolgozata után most székelyföldi anyaggal gazdagítja a régió művelődéstörténetét. A székelyudvarhelyi szabadkőműves „DARWIN” kör gyakorlatilag utolsónak alakult meg az impériumváltás előtti erdélyiek közül, és működése rövid idejű az eddigi ismeretek alapján (1913–1917). A kolozsvári „Unio” páholyhoz írt beszámolóit, jelentései a Magyar Országos Levéltárban maradtak fenn (P 1083 148. Cs.). (A szerk.)

*

Magyarországon 1749-ben, Brassóban, a Székelyföld szomszédságában alakult meg az első szabadkőműves páholy, „A Három Oszlophoz” címen. Ennek tagjai az akkor már szépen fejlett polgárváros iparosai, kereskedői és hivatalnokai, értelmiségi polgárai voltak. A páholy öntökéletesítéssel, a kultúra művelésével, jótékonyssággal foglalkozott.

Már a felvilágosodás korának legnagyobb magyar szabadkőművese, KAZINCZY Ferenc felvetette azt, hogy a szabadkőműves páholyoknak magyar nyelven kellene működniük. Ez akkor még nem valósult meg. A páholyok német, némelyik, főleg a katonai páholyok, francia nyelven működtek.

Többek között ARANKA Györgynek is KAZINCZY ajánlotta, hogy alapítson tudós társaságokat Kolozsvárott. Ezt ő meg is tette. Így alakult meg a Kéziratkiadó Társaság és a Történelmi Társaság, az Akadémia első elődei.

Feltehető, hogy ezek háttérben a 18. században Kolozsvárott páholy működött, még-

hozza FRITSI FEKETE Ferenc főmesterségével, de a páholy neve nem maradt fenn. Ez a páholy támogatta a magyar színészetet, vadásztársaságot alakított és a műveltség terjesztését szorgalmazta minden erejével.

A magyar rendszerű szabadkőművességet, nem sokkal ARANKA működése előtt, a délvidéki gróf DRASKOVICS János huszárkapitány alapította. Ebben a rendszerben létesített Budán, majd Kézdivásárhelyen és 1780-ban Csíkszeredán is szabadkőműves páholyt. Mindkét páholyt „Az Igazi Egyetértéshez” nevet adták. A csíkszeredai páholy (tehát valószínűleg a másik is) „katonai” jellegű volt, a határőrezred tagjai között létesítették.

1789-ben kitört a francia forradalom, és jóllehet a forradalmi események résztvevői már nem voltak szabadkőművesek, Ferenc császár az egész birodalom területére betiltotta működésüket, ugyanis a forradalom eszmei előkészítésben szabadkőművesek játszották a vezető szerepet.

Eszmét azonban nem lehet rendeletileg megszüntetni. Éppen KAZINCZY Ferenc igyekezett feltámasztani tetszhalálából a magyar szabadkőműves szervezetet.

Továbbélésére bizonyíték maga az egész, szabadkőművességben fogant reformkor.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc utáni elnyomatás korszakában nem lehetett gondolni szabadkőművesi tevékenységre. A szabadságharc résztvevői közül sokan, elsősorban a vezetők, elhagyták az országot. A külföldre távozott magyar szabadsághősök legtöbbször azonban nyugaton belépett a szabadkőművesek közé. Így például gróf TELEKI Sándor és CZETZ János Párizsban, a „Mont Sinai” páholyt lettek tagja.

Hivatalosan csak a Kiegyezést követő esztendőben, 1868-ban vált ismét törvényessé Magyarországon a szabadkőművesség, de már a törvényes engedély megadása előtt megalakultak az első páholyok. A pesti „Szent István” páholy kezdte a sort 1861-ben, egyben az első magyar nyelvű páholy. Tehát eddig kellett várni arra, hogy KAZINCZY terve megvalósuljon.

Ez a korszak, a 19. század utolsó harmada és a 20. század 1919-ig terjedő része a magyar

*Budapest, Király u. 27, H-1072

szabadkőművesség újabb felvirágzását jelentette. A külföldre távozott szabadságharcosok közül igen sokan hazatértek, a szabadkőművesek is. Ők alapították meg az első magyar páholyokat. Minthogy egy részük az angol, másik részük a francia irányzatú szabadkőművességhez csatlakozott külföldön, hazajövet itt is mindkét fajta szabadkőművességet megalakították.

1886-ban egyesült a kétféle irányzat, PULSZKY Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának nagymestersége alatt.

1876-ban alakult meg Nagyváradon a „László király” páholy. Saját korában ez volt a legradikálisabb Magyarországon.

1886-ban a „László király” páholy tagjaiból alakult meg Kolozsvárott az „Unio” páholy. DEÁKY Albert lett az alapító főmester. Erős nemzeti elkötelezettségű volt a páholy. Az erkölcsiséget is követték és követelték. Tagjaik közé sok protestáns lelkész, protestáns iskolák tanárai tartoztak. „KOSSUTH” asztaltársaságot szerveztek a kolozsváriak számára. Jótékonytársaságot szerveztek saját alapítású egyleteikben. Az egészségügyet, a Mentők Egyesületét, a művelődésügyet irányították. Új foglalkozást: gyógynövények gyűjtését honosították meg a munkanélküliség leküzdése érdekében. TELEKI László, majd FABINYI Rudolf, az első magyar kémiai lap szerkesztője, a Kolozsvári Egyetem Kémiai Tanszékének megszervezője idején egyre nagyobb hatású lett a páholy Kolozsvár, sőt az egész ország életére. Ott volt Kolozsvár színe-java FADRUSZ Jánostól PETELEI Istvánig. Felhívták a figyelmet a Ro-mán Királyság aknamunkájára, amellyel az erdélyi románságot uszítja a magyar állam ellen. APÁTHY István a háborús időszakban főmesterként a város jótékonyági és egészségügyi intézményeinek élén is állt. Az „Unio” páholy fektette le az „Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület” alapjait, „leánypáholyaként” alakult 1905-ben a marosvásárhelyi „BETHLEN Gábor”, és főként az „Unio” páholy ott élő tagjaiból kelt életre 1892-ben a sepsiszentgyörgyi „Siculia” páholy.

A „DARWIN” kör gyakorlatilag utolsó-nak alakult meg az erdélyiek közül, az utolsó békeévben az I. világháború előtt, Székelyudvarhelyen (1913–1917).

Ennek a körnek találtam meg kiadatlan iratait a Magyar Országos Levéltárban. A közlés betűhű.

1.

Időrendben az első, gépiratos levél oldalai az „Unio” páholy főmesteréhez szólnak, vagyis ezidőtájt már APÁTHY Istvánhoz.¹

„ÉRDEMES FŐMESTER TESTVÉR! SZERETETT TESTVÉREK!

A Székelyudvarhely kel.én³ lakó szks. Tv.ek száma a folyó évben örvedetesen megszaporodott és kilátásunk van arra is, hogy legközelebb újabb erők csatlakoznak hozzánk.

Sajnálattal kell azonban megállapítanunk, hogy a számbeli gyarapodás mellett sem tudjuk azt a munkásságot kifejezni, amelyet a t. szövetség tőlünk méltán megkövetelhet s nem tudjuk a kir. műv.-er⁴ oly mértékben elsajátítani és gyakorolni, mint az már szks.i⁵ mivoltunknál és felvételünk alkalmával tett fogadalmunkból folyólag kötelességünk volna.⁶

Ennek okát abban találjuk, hogy lakóhelyünk messze esik páholyunk székhelyétől s a kedvezőtlen vasúti összeköttetés és a tetemes költség és idővesztesség miatt csak ritkán van alkalmunk a munkában részt venni.

Hogy a [ ]⁷ munkáktól való rendszeres távolmaradás közömbösségre ne vezessen, s azt ne okozza, hogy egyikünk másikunk épen csak a fölvetel külsőségeinél fogva legyen szks., elhatároztuk, hogy olyan szervezetet létesítünk itt Székelyudvarhely keletén, amely lehetővé teszi meghatározott időpontokban való összejövetelünket, melyeken az egész szk.séget érdeklő kérdéseket is megbeszélhetjük s melyek ezenkívül az összetartás és testvériség érzését is fejleszteni fogják szívünkben.

Arra természetesen nem gondolhatunk még, hogy önálló páholyt alapítsunk, mert ahhoz sem számmunk, sem anyagi erőnk nem elég, de úgy gondoltuk, hogy elegendő vagyunk arra, hogy egy szerény szks. Kört létesítsünk, amelyből idővel a páholy is kifejlődhetik.

Az 1913. Évi április 29-én tartott összejövetelünkön elhatároztuk tehát, hogy megalakítjuk Székelyudvarhely kel.én a szks. Kört s elnöknek dr. PÁL Ernő testvért, titkárnak BAKÓCZI Károly, pénztárosnak DÉKÁN Samu és alamizsnásnak BÍRÓ István tteket⁸ választottuk meg.

A megalakulásról fölvevett jegyzőkönyvet a IX. alaptörvényben előírt iratokkal együtt a Brassó kel.-én működő „Pannonia” szks. Közvetítésével az 1913.

Május havában a Magyarországi Symbolikus Nagypáholyhoz terjesztettük föl, a szövetségtanács azonban – mint arról a KELET-ből⁹ értesültünk, körünk megalakítását nem engedélyezte, mert számunkat kevésnek találta s úgy vélte, hogy e kevesek között is sokan vannak, akik hivatali állásuknál fogva áthelyezhetőek és így a kör tartós fennállása már ezért is kétséges.

A létszám csekély voltát illető kifogás most már nem hozható föl ellenünk, mert amint az alapító tagokról újabban készített és ide mellékelte táblázatos jegyzék mutatja, első alakulásunk óta számunk tízre emelkedett, ami – tekintve az azóta eltelt rövid időt – elég garancia arra, hogy az a létszám a jövőben sem fog csökkenni.

Az a másik ellenvetés, hogy közülünk sokan áthelyezhetőek, szerény nézetünk szerint tévedésen alapszik, mert a mint a már említett táblázatos jegyzék mutatja tagjai ügyvédek, orvosok, megyei tisztviselők és ref. kollégiumi tanárok, ezeken kívül van egy könyvnyomdatulajdonos és szerkesztő s csak egy áthelyezhető állami reáliskolai tanár, tehát túlnyomó számban olyanokból verődünk össze, akiket hivatásunk ideköt ehhez a kelethez, s kiket innen áthelyezni nem lehet.

Ezzel már biztosítottnak látjuk életképességünket, de hogy azt még jobban bebizonyítsuk, megemlítjük, hogy már eddig is, a meg- vagy megnem alakulás bizonytalan állapotában megcsináltuk keletünkön a munkásgimnáziumot, melyen szks. tt.ek és hasonló szellemű profánok tartanak rendszeres előadásokat. Kezünkbe vettük és szks. Szellemben vezetjük a szabad líceum intézményét. Mind kettő oly intézmény, ahol tág tér nyílik a szks. munkára, az elme felvilágosítására és a szívnek minden szép és nemes iránt való fogékonnyá tételére.

Ezek az okok indítottak arra, hogy most 1913. november 24-én összegyűlvén, újra elhatározzuk körünk megalakítását és ismételten folyamodjunk annak engedélyezéséért.

Az 1913. November 24-én tartott alakuló gyűlésünkön elnöknek: dr. PÁL Ernő t.t, titkárnak BAKÓCZI KÁROLY t.t, pénztárosnak DÉKÁN SAMU t.t, és alamizsnának BÍRÓ ISTVÁN t.t választottuk meg.

Már első táblánkban¹⁰ megírtuk, hogy körünket „DARWIN”ról kívánjuk elnevezni, arról a nagy emberről, kinek neve a fejlődés, a haladás, a tökéletesedés fogalmával annyira egybe forrott, hogy úgy szólván kifejezi és szimbolizálja ezeket.

Mint hogy pedig a szabadjóművészség legfőbb célja az emberiség fejlődését, előhaladását és tökéletesedését előmozdítani, s minden munkánk ennek a célnak megközelítésére irányul, a körünk részére választott név egyrészt arra fog minket emlékeztetni,

hogy a legkezdetlegesebb állapotból fokozatos fejlődés útján emelkedtünk fel mai helyzetünkbe, másrészt arra fog buzdítani, hogy ezt a fejlődést, amely még korántsem tökéletes, erőnkhez képest előbbre vigyük.

Reméljük, hogy szks. körünk, amely még csak a kezdet kezdete, hasznos munkát fog teljesíteni a mi keletünkön, ahol eddig a szks.ségnek nyoma sem volt s ígérjük, hogy mint a tv.i szövetség legszélső őrszemei becsülettel megálljuk helyünket és elvégezzük azt a feladatot, amelyet a szks.ség általános érdekei és itteni különleges viszonyaink reánk hárítanak.

Mindezekről t. szeretettel értesítünk és arra kérünk, támogassatok bennünket t.i jóakarattal és terjesszések föl ezen táblánkat a csatolt mellékletekkel együtt pártolólag a Magyarországi Symbolikus Nagypáholyhoz, ahol alakulásunk tudomásul vételét és köri rendtartásunk jóváhagyását kérjük és körünket a Nagypáholy védelmébe ajánljuk.

Mellékeljük A. alatt a VII. alaptörvény 2.§.b. pontjában említett jegyzéknek megfelelő jegyzéket két példányban, B. alatt az alakuló gyűlésnek az elnök és titkár hitelesítette jegyzőkönyvét és C. alatt a köri rendtartást három példányban.

Székeljudvarhely. 1913. november 24.

Testvéri szeretetteljes üdvözléssel:

Dr. PÁL Ernő, DÉKÁN Samu, BÍRÓ István, LENGYEL József, Dr. VÁRÓ Géza, BECSEK Aladár, Dr. PAÁL Árpád, BAKÓCZI Károly, TOMPA László, dr. SZŐLLŐSI Ödön.”

2.

A következő irat 1914-ből keltezett. Kézírásos lapjai az alakuló gyűlésről készült jegyzőkönyv kivonatát őrizték meg. Szövege a következő:¹¹

„Jegyzőkönyvi kivonat

a Székeljudvarhely keletén működő „DARWIN” szks.. kömek 1913. November 24-én tartott alakuló gyűléséből. Jelen vannak dr. PÁL Ernő elnöktv.,¹² BECSEK Aladár, BÍRÓ István, DÉKÁN Samu, dr. LENGYEL József, dr. SZŐLLŐSI Ödön, PAÁL Árpád, TOMPA László, dr. VÁRÓ Géza és BAKÓCZI Károly testvérek.

Elnöktv.. fölhívja a testvéreket, hogy a Székeljudvarhely keletén munkálkodó „DARWIN” szks.. kör véglegesen alakítsák meg. A szimbólikus nagypáholy folyó évi április 29ikén kelt első táblánkat azzal a döntéssel küldte vissza, hogy kör alakítását nem engedélyezi, mert kevés a testvérek száma és egy része ezeknek is állami tisztviselő, azaz áthelyezhető. Elnöktv.. úgy hiszi, hogy ez az ellenvetés mostmár elcsúsz, mert a tagok száma 10-re szaporodott s köztük csak egy állami hivatalnok van (BÍRÓ István tv..). Tehát

időszertének látja, hogy az alakulás dolgát újra kezünkbe vegyük és evégből teljesítsük az Alkotmány VII. és IX. alaptörvényeiben előírt feltételeket. Ő már összeállította a megalakuláshoz szükséges táblát s az alapszabályok is készen vannak. Mivel néhány új tagja van a testvéri láncnak, felkéri BÍRÓ István tv..t, hogy az alapszabályokat, ill. a rendtartást olvassa föl, hogy aztán együttesen megtárgyalhassuk.

BÍRÓ István tv.. felolvassa a köri rendtartást, melyhez mindnyájan egyhangulag hozzájárulnak.

Dr. PÁL Ernő tv.. fölkéri ezután a tv..eket, hogy a kör tisztviselőit válasszák meg.

Elnöknek egyhangulag dr. PÁL Erő tv..t választják meg s az április 29-iki első alakuláskor választott tisztviselők is újra megválasztatnak, vagyis maradnak: titkár BAKÓCZI Károly, pénztáros DÉKÁN Samu és alamizsnás testvér BÍRÓ István.

Kmf.

Dr. PÁLL Ernő elnök

BAKÓCZ Károly titkár”

Az iraton más kézírásokkal olvashatók a következő bejegyzések:

„Indítványozom, hogy a szöv.tan.¹³ a székelyudvarhelyi DARWIN szk.. kört mondja ki megalakultnak, a köri rendtartást hagyja jóvá és fogadja védelmébe.¹⁴

Budapest 1914 jan.17.”

Dr. BÓKAY(?)

„A Szövetségtanács a főszőnök h... javaslatát elfogadta.

1914 jan.17.

dr. BAKONYI¹⁵

h..nagymester”

„Kiadatik CSUKÁSSY Jenő főszőnök tv..-nek szíves véleményezésére. A SZT. . ülése jan.17-én lesz.

Tv..i sz..üdv..

Bp. 1914 I.13.

BAKONYI

h.nagymester”

3.

A „DARWIN” szks. kör céges papírján olvasható a következő nyomtatott körlevél. Ezt valamennyi páholyhoz vagy legalábbis egyes páholyokhoz küldték, mert a levél-tárban található¹⁶ MADÁCH t..és t.. [Jnak¹⁷ Budapest kel..” szól a címzés. A körlevél szövege a következő:

„Érd..Főm..T..!

Sz..Tt..!

A közelmúlt napokban szomorú események rázták meg lelkiünket. Nem messze tőlünk halálbüntetést

hajtottak végre és csaknem egyidőben ezzel a mi keletünkön is halálos ítéletet mondott ki az esküdtbírótság.

Nem ismertjük, nem kritizáljuk az esetet. Büntetőtörvénykönyvünkben benne van a halálbüntetés, a bíróság alkalmazhatja, ha úgy látja, hogy megvannak a föltételei. De a hivatalos gyilkolás arra indít bennünket, hogy fölemeljük szavunkat a halálbüntetés barbár és undorító intézménye ellen és munkára szólítsuk testvéreinket e büntetési mód eltörlése és mással való helyettesítése céljából.

Mindenütt vannak testvéreink, nem hiányoznak a törvényelőkészítés és a törvényhozás műhelyeiből sem, tehát bízást hihetjük, hogy együttes és céltudatos munkánk nem lesz eredménytelen.

Másfél évszázad óta írnak és beszélnek már a halálbüntetés eltörléséről. Ez idő alatt annyi és oly nyomós érvet hoztak fel e büntetés tarthatatlansága mellett, annyira bebizonyították annak igazságtalanságát, embertelenségét és a modern civilizációval való összeférhetetlenségét, hogy a kérdést a megvalósításra éretlennek nem lehet tekinteni. A társadalom is több mint egy évszázad óta abban a meggyőződésben nevelkedik, hogy a halálbüntetés a vérengző barbár idők maradványa, azoké az időké, mikor a „szemet szemért, fogat fogért” elve uralkodott és azoké az időké, mikor az államhatalom tulajdonképpen egyes zsarnokok túltengő hatalma volt, akik azt gondolták, hogy hatalmukat legjobban és legbiztosabban a megfélemlítéssel tarthatják fenn és e célra a halálbüntetést kitűnő eszköznek tekintették. Ma már a társadalom nagy részének – mondhatnók – természetévé váltott az emberi jogok tisztelete és a modern, humánus gondolkodástól elválaszthatatlan az a mélységes meggyőződés, hogy az ember élete, – még a legelvetemültebb gonosztevő is – szent és sérthetetlen, s ha az államhatalomnak joga van is a jogrend ellen törő cselekményeket megfelelő megtorlással, büntetéssel sújtani, semmi esetre sincs joga elvenni azt az életet, a melyet nem adott és vissza sem adhat.

A külföldi példák – hiszen annyira szeretünk ilyeneket utánozni – egytől egyig azt tanítják, hogy az abolitio sehol sem járt különös rázkódtatással és a halállal büntetett cselekmények nem szaporodtak el a halálbüntetés megszüntével. Hiszen a kriminalitás tulajdonképpen társadalmi jelenség, melynek mélyreható szociális okai vannak. A míg ezek az okok meglesznek, meglesznek következményeik, a büntettek is, akármi-lyen drákói szigorúsággal üldözzük is azokat. A míg szegénység lesz, a míg az alkoholizmus és a különféle betegségek pusztítanak, a míg az államnak becsebb a korcsmák jövedelme, mint a bennök és általuk testi és lelki romlásba, vagyoni pusztulásba döntött emberek

ezreinek és azok ártatlan utódainak érdeke, addig burjánozni fognak a bűnök, még ha minden ember mellé egy-egy hóhért állítunk is.

Nem abban van a hiba, hogy a társadalom nem érett a nagyszerű reformra. Az elég erős lesz a bűncselekményektől való tartózkodásra halálbüntetés nélkül is, ha megfelelő társadalmi intézményekkel igyekszünk betönni a bűnök forrásait.

Erre a célra kiválóan alkalmasok lesznek azok a reformok, melyek a gyermekek és fiatalokúak védelmére, a föltételes elítélésre vonatkoznak, de mindezek semmit sem érő félreendszabályok maradnak, ha megmarad büntetőtörvényünkben az emberiség szégyenfolója, a halálbüntetés.

Talán nincs előkészítve a kérdés? De hiszen készülünk már rá régóta! Egy ízben, 1843-ban, már annyira mentünk, hogy meg is akartuk valósítani. Csak az a kár, hogy mint sok másban, úgy ebben a kérdésben is megmaradtunk a pusztja jó szándék mellett. Ez pedig sokkal rosszabb, mint ha a reformot idő előtt létesítettük volna.

Most folynak a büntető törvényünk reformjára vonatkozó előmunkálatok, melyek át fogják alakítani egész büntetési rendszerünket és megvalósítani igyekeznek mindazt, amit a büntetőjogtudomány CSEMEGI t.ünk óta jónak és hasznosnak bizonyított be.

Itt van az ideje, hogy a magyar szabadkőművesség, mely nem riad vissza a legnehezebb társadalmi kérdések megoldásától sem, minden erejét és befolyását latbavesse és a halálbüntetés eltörlésének kivívásával egy nagy lépéssel haladjon előre az eszményeink megvalósításához vezető úton.

A büntetőtörvénykönyv reformja csak akkor lesz jó, csak akkor fog megfelelni a szks..elveknek is, ha nem fogja elélteleníteni a művelt ember jogérzetével és ízlésével meg nem férő halálbüntetés.

Arra kérünk tehát benneteket k..t., hogy vegyék kalapács alá¹⁸ ezt a táblánkat, járuljatok hozzá a magatok részéről is és akik olyan helyzetben vagytok, hogy mint törvényhozók vagy mint a törvény előkészítésére egyébként hivatott tényezők befolyást gyakorolhatok a készülő törvényjavaslatra, gyakoroljátok ezt olyan irányban, hogy a halálbüntetés kitöröltessék törvénytarunkból.

T..sz..ü...az e..sz..sz..¹⁹

Dr. PÁL Ernő elnök

Dr. BAKÓCZ Károly titkár.”

4.

A következő levél a nagymesternek, vagyis dr. BÓKAY Árpádnak szól. 1914. Szeptember 23-án leírják benne a kör választott vezetői, hogy milyen tevékenységet folytattak ebben a háborús esztendőben.²⁰

„DARWIN szks.kör

Székelyudvarhely, 1914. Szept. 23.

HATALMAS NAGYMESTER TESTVÉR!
SZERETETT TESTVÉREK!

A mostani megnehezült időket megérezte a mi kicsiny körünk is: hadba vonult a testvérek fele, köztük szerett elnökünk is.

Akik itthon maradtunk, nem fejtettünk ki testületileg egységes akciót – ez igaz, de részt vettünk és veszünk egyenkint, testvérek és nővérek,²¹ minden segítő munkában. A kör maga, elnöktestvérünk meghagyásából, az összes köri tagdíjul és özvegyperselybe begyűlt vagyonát a harcban elesettek özvegyeinek és árváinak segélyezésre fogja fordítani.

A hadbavonulók számára induláskor cigarettákat, karmantyúkat, hősipkákat osztanak ki. Más részét az összehalmozódó kézimunkáknak egy másik csoport nővér közvetlenül a hadvezetőséghez küldi, mert véleményük szerint onnat ugys mindenkinek jut.

A sebesülteket ápolják, fehérműt és ételt minden nővér adott és ad a helyi sebesültek kórházának, a Vörös Kereszt Egylet fiókja nevére.

Az itthonmaradottak segítésében is résztvettek nővéreink a segélyre szorult családtagok összeírásában s a Segítő Egyesület jegyzője és mindenese, a vármegyei főjegyző, szintén testvérünk.

Egyenkint, a nevek elhallgatásával, ilyen tényeket említhetünk fel: Az elnökünk feleségének biztosították a városi tanácsban levő testvérek az ura tisztí ügyészi fizetésének teljes kiadását, hisz ügyvédembernek most úgysincs keresete és nővérünk 5 gyermekkel maradt itthon.

– Egy sajtótulajdonos és lapszerkesztő testvérünk fizeti az összes, katonának bevonult alkalmazottai bérét is, hogy az itthonmaradottak szükségét ne lássanak. Ugyanő a gyűjtője az aranyat vasértmozgalomnak. Felesége a sebesültek kór-házában ápolónő. – Egy nővérünk, a helybeli polgári leányiskola igazgatója, a Vörös Kereszt fehérmű-osztályának rendelkezésére bocsátotta a varrótanfolyam helyiségeit és gépeit. A polgári iskolában az alsóbb osztályosok karmantyúkat, a nagyobb növen-dékek hősipkákat kötnek. Minden elvonuló marschba-tallion számára cigarettákat osztanak ki az intézet tanárnői: a szükséglet felét a helybeli Jótékony Nőegyesület fedezte. Persze, újabban szederlevelet is szednek. – Van azonban egy nővérünk, egyik csatába ment testvérünk huga, aki a jótékonykodásban az önfeláldozásig megy. Állandóan kötőke van nála, külön napszámos aszszonyokkal varrat, a Vörös Kereszt-kór-ház étel-adományait ő veszi át és ő intézi. Adomá-nyainak száma és értéke az egész városon a legna-gyobb. Apja, szeszgyáros és nagybér-

lő, szintén az összes alkalmazottait, ill. azok itthonmaradt családját fizeti. – Egy testvér titkára, egy másik gondnoka a Vörös Kereszt Egylet iteni fiókjának. – A többiek a háborúban vannak.

Ezt bizonyosan másutt is, testvérek és nem-testvérek, egyformán megteszik, és ezzel mindnyájan csak kötelességet teljesítünk a haza iránt. Az érintkezés különben állandó a testvérek között és ha szükségét látjuk, testületileg is mindent el fogunk követni. Tevékenységünket a helybeliek javára fordítjuk, mert vidékünk szegény székely vidék és a háborús időket épűgy érzi, mint bármely más vidéke a országnak.

Ha a szabadkőművesség egyeteme úgy kívánná, mindenkor készek vagyunk

a segítségnyújtáson kívül más, igazabban szks. Munkát is kifejezni. Eziránt várjuk szeretett NAGYMASTER TESTVÉRÜNK intő szövegát.

T..sz..az e..sz..j..és sz..

BAKÓCZI Károly koll. Tanár

A DARWIN szks..kőr titkára”

5.

A levéltár őrzi a páholy évente szokásos titkári jelentéseit, amelyeket a nagypáholy részére szoktak elküldeni. AZ 1913–1914-es évről a következőket jelentette a titkár²²:

„TITKÁRI JELENTÉS

a székelyudvarhelyi DARWIN szks. KÖR 1913–14. évi munkájáról

A mostani világháború, a nagy népek erőpróbája – melyben nemzetek vesznek és nemzetek lesznek – nagyon alkalmas arra, hogy magunkba szállva megvizsgáljuk, hogy mit tettünk e másfél esztendő alatt, amennyire körünk visszatekinthet, olyat, ami ha nem is nagyságával, de a benne rejlő jó szándék tisztaságával sub specie aeternitatis kiállja a bírálatot és emlékezetes marad.

Megalakulásunk elnök tv.ünk buzgalmának köszönhető, az ő kitarása és lelkesedése gyűjtötte össze a szeretet és haladás jegyében kicsi csapatunkat. Az anyapáholyunkba utazás nehézségeire ő szánta rá többnyire magát, hogy bennünket adeptusokat²³ a királyi művészet titkaiba való beavatásunkon elkísérjen és támogasson. A csakhamar 10 tagot számláló gyülekezet még az első év folyamán elvesztette egyik tv.ünket, BÍRÓ István reáliskolai tanárt, kit hivatása Brassóba, anyapáholyunk székhelyére szólított el. Benne buzgó és kifelé is tevékeny hívet vesztettünk. Most a harctéren huszárfőhadnagyként harcol az elkövetkezendő békés munka sikeréért. A csatatérré szólította hazánk védelme elnökünket, dr. PÁL Ernőt

is, ki öt hónapi távollét és négyhónapi tűzvonalharcok után most csak ideiglenes pihenőre tért közénk vissza. Csatában volt és csatába megy vissza egy másik tv.ünk, dr. SZŐLLŐSI Ödön, ki most ideiglenesen újoncok kiképzésével van megbízva. A harcoló haza iránt róttá le kötelességét dr. LENGYEL József megyei főorvos tv., ki Brassóban három hónapon keresztül teljesített kórházi szolgálatot. Ugyancsak a hon védelme hívta el körünkben dr. VÁRÓ Géza ügyvéd tv.ünket, kit szintén csapatkiképzésre osztottak be. Holnapután pedig dr. NAGY Elek ügyvéd tv.ünk is bevonul a hazánkat védelmezők seregébe.

A tőlünk megvált vagy ideiglenesen elszakadt tv.ek mellett új keresőkül jelentkeztek és érdemeknek találtak ÜRMÖSI József homoródszentpáli unitárius lelkész és BALÁZS Sándor helybeli reálisk. tanár, az vallásszociológiai essayk, ez pálya nyertes és színvonalú sikereket aratott drámák szerzője. Hogy még mindig nem üdvözölhetjük őket körünkben, anyapáholyunk késedelmén múlik, melyért bizonyosan a nehéz háborús idők a felelősek.

A múlt 1913–14. Év telén körünk kifelé is megvetette egy későbbi, szélesebb körű munkásság alapját. BÍRÓ István, aki az évek óta fennálló és virágzó iparoskörü szabad líceum vezetője volt, biztosította befolyásunkat az előadások szellemére. Mint előadó is részt vett benne dr. PÁL Ernő elnök tv.ünk, ki a polgári jogokról és kötelességekről tartott ismertető beszédet. Ezenkívül munkásgimnáziumot szervezett a kör és megalakította a főispán elnöklete és elnöksége mellett a városi munkásgimnáziumi bizottságot. Résztint az Iparos Önképzőkör, résztint a város támogatásával, kik időről-időre egy-egy termet engedtek át, résztint az Udvarhelymegyei Népmvelési Egylet pártolásával, ki borszeszes vetítógépét bocsátotta rendelkezésünkre, főképp azonban körünk egyes tagjainak áldozatkész-ségével, honnan a kiadásokat fedeztük, próbáltuk ipa-ros osztályunk közönyét megtörni és jó jövővel biztatott bennünket az, hogy ha nem is vezetett fáradozásunk teljes eredményre, ennek oka nem a buzgóság hiánya, talán nem is a közönségünk részvétlensége volt, hanem a külső körülmények mostohaasága: az elhelyezéssel és a képvetítéssel járó bajok voltak.

1914. májusában nővérmunkát is rendezett a kör. Elnök tv.ünk megnyitója után TOMPA Lászlóné nővér játszott zongorán CHOPIN egyik zeneművét, aztán dr. PÁL Ernőné szavalta LENKEI Henrik DARWIN felesége c. versét, azután BAKÓCZI Károlyné olvasott fel a feminizmusról és végül dr. NAGY Elek szavalta el lánccbeszédül LENKEY Henrik Kőművesek c. versét. A nővérmunka a nővérek közti barátságot kívánta mentül bensőbbé tenni.

Szorosabban szabadkőműves munkásságot is fejtett ki körünk. A kör kebelében tartott oktató felolvasást elnöktv. A Szks.ség múltjáról és jelenéről s a SZks. kötelességekről. Titkár tv. Felolvasta dr. Willem SMITT volt lipcsei főmesternek Die Freimaurerei c. könyvéből egy fejezet fordítását: A szks.ség céljáról és lényegéről. Szóba kerül dr. PAÁL Árpád tv. Indítványára a magunk ill. egymás művelésének kérdése is. Megvitatja a kör az alkoholizmus kérdését, a közigazgatás államosítását s különösen élénk vita fejlődik a nemzetiségi kérdés körül. Ebben a kérdésben elnöktv. A kolozsvári Unio páholy közös munkáján is felszólal és a következő gyűlésen beszámol a kolozsvári vita részleteiről. Ő az, aki képvisel bennünket a dévai Hunyad páholy megvilágításán is, aki beszámol pesti útjának szks. impresszi-óival és így fenntartja a többi szks. testülettel a közvetlen érintkezést. És végre az ő javaslatára indított akciót körünk a halálbüntetés eltörlésére és küldötte szét az elnöktv.ünk tolalából származó és a BECSEK Aladár tv.ünk jóvoltából 120 példányban kinyomatott felhívást az összes magyar páholyokhoz és körökhöz.

A jótékonyaságot, ezt az emberszeretetből fakadó szks. erényt anyagi eszközeink szűkösségéhez mérten csak csekély mértékben gyakorolhattuk. A munkásgimnázium céljaira fordítottunk nagyobb összeget (mintegy 120 K-t): és a vidékünket már két évben egymásután meglátogató árvíz károsultjainak segélyezésére adtuk 50 K-t dr. PAÁL Árpád tv.ünk kezébe, ki a mozgalmat megszervezte vezette.

Egészen megváltoztak az idők az új szks. esztendőben, mely háborúval köszöntött reánk. Nemcsak pénzzel, de vérell kell áldozni a hazáért s még a legkevesebb, ha az értünk itthonmaradtakért vérükkel áldozók javára fölösleges filléreinket odaadjuk. Az első megdöbbenés pillanatában, elnökünk távolléte alatt nem is jutott eszünkbe mint testület egységes akciót fejteni ki, de mint ember mindannyian igyekeztünk teljesíteni a közös kötelesség ránk háruló parányát. BECSEK Aladár laptulajdonos tv. a szerkesztőségben sokféle gyűjtésnek állott az élére, mint pl. az Aranyat-vasért mozgalomnak, a katonáink téli holmijára induló gyűjtésnek és az Udvarhelyi Híradó nevében ment el a 82-es katonák számára gyűjtött gazdag ajándék karácsonyra. Dr. NAGY Elek tv. És a titkár tv. A Vörös Kereszt udvarhelyi fiókjánál kaptak titkári és gondnoki tiszteletet. – Nem hagyhatjuk azonban említés nélkül azt a munkásságot, melyet nővéreink kifejtettek, mint ápolónő vagy mint jótékonyasági mozgalmak vezetői ill. munkásai.

A kör áldozatkészsége a lehetőség határáig ment: legutolsó gyűjtésünkig, az utolsó fillérünkig mindent odaadtunk, 150 K-t jegyzett a kör a nemzeti hadi kölcsönre (a kör tagjai összesen 19400K-t), 40 K-t adott a velünk és értünk is küzdő törökök egészségügyi

intézményének, a Vörös Félholdnak és a megmaradt összeget, mintegy 70 K-t, a harcban elesettek özvegyeinek és árváinak javára határozta el fordítani.

Természetes, hogy a háború izgalmi és bizonytalansága miatt a kör békés munkálkodása szűkebb keretekbe szorult, mint ahogy a múlt évi kezdeményezés után remélni lehetett. A munkásgimnázium megalakítását nem tartotta a kör időszerűnek, hiszen a tavaalyi közönségünk nagy része, sőt a tavaalyi előadók egy része is a harctéren van. Az iparos szabad líceum vezetésére azonban dr. PAÁL Árpád tv., aki a BÍRÓ István tv.-ünk örökébe lépett, továbbra is biztosítja a felvilágosodás szellemének befolyását.

A szorosan szks. alkotások istápolásában is igyekezett körünk megtenni, ami tőle telt. A Budapesti Főiskolai Diáktothon Egyesület tagjai sorába 100 K tagsági díjjal, ill. évi 5 K kamatfizetés kötelezettségével belépett a kör, dr. LENGYEL József, DÉKAN Samu, dr. PAÁL Árpád, dr. SZŐLLŐSI Ödön és dr. PÁL Ernő tv.ek. A DARWIN ifj. folyóiratot pedig járattuk.

A háború s ami velejár: látóköriünk kiszélesedése s az eddig lappangó bajoknak kiütökzése sok, sajnos keserű tapasztalásra meg fog bennünket tanítani ugyanakkor, mikor nemzetünk katonai és politikai erényei bámulattal töltönek el. Egy jobb jövő reményében, egy nagyobb arányú és intenzívebb, magunkra és az egész nemzetre kiható békés munkásság reményében adunk most számot az emberszeretetnek arról az egy-két napsugaráról, mely bennünket és rajtunk keresztül embertársainkat melegítette. Abban a reményben, hogy hibáink csak új ösztönzéstül fognak szolgálni a javulásra és javításra, hogy hiányaink csak új alkalmat fognak szolgáltatni elkövetkezendő békés, kitartó együttműködásunkra, kérjük ez útra a Világegyletem Nagy Építő Mesterének áldását és segítségét.

Székelyudvarhely, 1915. Február 3.
BAKÓCZI Károly titkár”

6.

Fennmaradt a levéltárban a kör 1916. évi titkári jelentése kézírással. Feltehető, hogy ekkor már az írógépeket be kellett szolgáltatni. A társaság életét, munkáját teljesen átrendezte a háború. Következzék a jelentés szövege:²⁴

„A székelyudvarhelyi DARWIN szks.. Kör 1915. évi titkári jelentése.

Újra eltelt egy év – és még mindig háború van. Ez az, amit már megszoktunk – hisz az idegek nem bírják a hosszas megfeszítést – és amit mégse bírunk megszokni. Ez látszik legjobban a mi szks.. esztendőnkön is.

Elnök tv.-ünk, dr. PÁL Ernő, rövid pihenő után Marosvásárhelyre, Kolozsvárra, Nagyszebenbe,

majd újra Kolozsvárra rendeltetett különféle helyi katonai szolgálattételre. Dr. SZŐLLŐSI Ödön tv.. trén-szolgálatot teljesített s teljesít a balkáni hadszíntéren. Dr. VÁRÓ Géza tv. Csapatkiképzéshez van beosztva s még mindig Nagyszebenben tartózkodik. – Akik ide-haza vagyunk, jórészt szintén háborús szolgálattal teljesítünk, de ezekről majd a társadalmi működés keretében lesz szó.

Elvesztettük egyik tv..ünket: DÉKÁN Samut, akit hívatása Debrecenbe szólított el a ref. kollégium tanárául. Hű és buzgó tagja volt egyesületünknek, kötelességeiben pontos, áldozatosakra kész. Benne a Kör pénztárosát is vesztette, aki az első idők nehézségei közt két és fél éven keresztül vezette mintaszerűen a Kör pénzügyeit. – Nyertünk egy új tv..t BALÁZS Sándor reálisk. tanár, ismert nevű színműíró személyében, aki-től még széleskörű és áldásos szabadkőműves mun-kásságot is remélünk.

Elnök tv.ünk távollétében dr. PAÁL Árpád vezette nagy tapintattal a kör gyűléseit. Gazdag és lelkes eszmevilágának sok ösztönzést, sok felemelő estét köszönhet a kör. E gyűlések eszmei része természetesen a háború jegyében folyt le.

A megvitatásra került eszméket a háború adta. Ilyenek voltak? A jövő feladatainak megbeszélése, a militarizmus kérdése, a háború okozta bajok enyhítése, a rokkantak ellátása, a hazáért elesett hősök özvegyeinek és árváinak gondja s általában a háborús jótékonyosság. Dr. PAÁL Árpád és TOMPA László tv.ek adtak ezek között nagyobb szabású, mélyen járó tanulmányokat.

Jótékonyaságra anyagi erőnközből kevés tellett, de amit lehetett, megtettünk. Kőműves-falvára²⁶ adtunk 40 K-t, járattuk a DARWIN folyóiratot (10 K) és tagjai vagyunk a Főiskolai Diákothonnak (évi 5 K). A DARWIN Kör vagyona 1916. Febr.7-én 173 K 05 f (150 K hadikölcsön, kötvény), az Özvegyperselyé 26 K 55 fr.

A II. és III. hadikölcsönből a Kör maga nem jegyezhetett. A Kör tagjai összesen 25.550 K-t jegyeztek. A tavalyi jegyzéssel, a körét is beleszámítva, összesen 48950 K.

Jóval nagyobb az a tevékenysége a testvéreknek és nővéreknek, amit a szabadkőművesség keretein kívül fejtek ki. PAÁL Árpád tv.. vállain nyugszik a megyei közéletmezés gondja, egy kétmilliót tőkényi hitellel megindult vállalkozás a mi terményekben szegény megyénk lakosságának élelmiszerral való ellátására. Ő vezette az idén is az iparoskörü Szabad Lyceum előadásait. – BECSEK Aladár tv.. az Udvarhelyi Híradó szerkesztője több jótékonyasági mozgalomnak áll az élén. Az „Aranyat-vasért” gyűjtés eredménye K 6235, katonák karácsonyi ajándékára K 2640 vak katonák részére K 2640, helybeli Vörös Keresztnek K 1826.62, melyek különböző hadijótékonyasági célokra,

bolgár Vörös Keresztnek K 43, török Vörös Félholdnak K 269, katonák árváinak K 319.32, rokkant katonák részére K146, kárpáti falvak felépítésére K63, meleg ruhára K 406, katonák műszerei, hadifoglyok részére stb. 480. Összesen 15067 K 941 gyűjtöttek. A helybeli Vörös Kereszt-egylet is testvéreink vezetése alatt áll, titkára NAGY Elek, gondnoka BAKÓCZI Károly.

Talán még szélesebb körű tevékenységet fejtek ki a nővérek. BECSEK Aladárné, mint a Nőegylet elnöke és az állami árvák felügyelője buzgólkodik fáradhatatlanul. A Nőegylet jótékony célra, kiosztott segélyeinek összege az 1915. Évből

2898 K.-ÜRMOESI Józsefné és BAKÓCZI Károlyné – egy a központból kiküldött tagtárs Mellerné Miskolczi Eugénia közreműködésével – nagy érdeklődés mellett, magas színvonalon tartott propaganda előadást rendeztek a feminizmusnak, melynek bruttó jövedelme, csupán a fentartott helyek árából 25[ ] K volt. E gyűlésen Ürmösi József tv.. is felszólalt s a krisztusi kereszténységgel hozta kapcsolatba ezt a modern szociális mozgalmat. Ugyancsak ő és lelkes felesége kísérte el a megyében faluzó körútján a pesti szónokot. – SZŐLLŐSI Irén saját jószántából vállalkozott a Vörös Kereszt és a Hadi Foglyok tudakozódó irodája fiókjaként egy helybeli iroda nyitására és fentartására. Amilyen szükséglet pótló ez a foglyokkal való levelezés idegen nyelve miatt, ép oly áldásos is. – BAKÓCZINé intézte a hadba induló marsok cigarettával való aján-dékozását. A hosszas háború alatt lankadó közjótékonyaság mellett az eddig elindult 18 menetzászlój ellátása egyre nagyobb gondot okoz és idáig (80 K-jával számítva átlag) 1440 K értéket tesz ki. – Meleg holmik kötését és készítését különösen BECSEK né a Nőegylet és BAKÓCZINé a Polg. Leányiskola élén vezetik és szorgalmazták nagyobb eredménnyel.

Visszatekintve az új év határmegegyéről az el-múlt év munkáságára, a magunkbaszállás ez órájában, a lelkiismeretük előtt meg kell vallanunk, hogy mint Kör nem fejtettük ki elég intenzív munkát. Két ment-ségünk lehet: 1. hogy a háború szétszórt benünket s az itthonmaradottaknak is megszaporította a munkáját és megnehezítette a megélhetést, és hogy 2. Künn a társadalomban kötény nélkül mindannyian szks.. mun-kásságot is fejtettünk ki. Ezenkívül tudatában vagyunk annak is, hogy igazi munkásságunkat majd e háború után fejthetjük ki, a háború után, melyben minket már nem győzhetnek le és mely a magyarság fejlődésére, erői kibontakozására új, küzdelmes, de messzevivő utakat nyit. Azt hiszem, mindnyájunk nevében mondom, hogy e feladatoknak nemcsak tudatában vagyunk, ha-nem merjük is vállalni.

Székelyudvarhely, 1916. Febr. 7.
BAKÓCZI Károly titkár”

7.

Az 1916-os évről titkári jelentés helyett Dr. PÁL Ernő magánlevélpapírján gépirat olvasható a levéltári iratok között. Jellemző az írójára, hogy a román betörés szörnyűségeinek ecsetelése helyett a segítség módozatairól, a szükségleteiről ír:²⁷

„Dr. PÁL Ernő ügyvéd
Székelyudvarhely város tisztí ügyésze
SZÉKELYUDVARHELY

Székelyudvarhely, 1917. November 17.

Kedves Nagymester Testvér!

A háborúsujtott magyarországi lakosság között a székely nép kétszeresen szenvedett, mert mialatt páratlan vitézségével jelentős tényezője volt ellenségeink legyőzésének, addig a harctéren küzdők otthonmaradott családtagjai, feleségei, gyermekei a múlt évben az ellenséges betörés minden borzalmát és nyomorúságát, a megszokott szerény otthonból való menekülés minden keserűségét kénytelenek voltak elszenvedni a velejáró vagyoni romlással együtt.

A vagyoni romlást majd csak kiheverik valahogy, hiszen a székely nép munkás, életrevaló, fog tudni segíteni magán.

Rendkívül nagy azonban a harctéren elesettek özvegyeinek és árvának száma is, akik nem igen várhatnak a háború okozta sebek természetes behegedésére. Ezeknek sürgős segítség kell.

Ezért Székelyudvarhely város közönsége, hogy valamivel hozzájáruljunk a nagy segítőakcióhoz, mely mindnyájunk kötelessége, még a nyár folyamán elhatároztuk, hogy egyrészt a székely vitézség és önfeláldozás szimbolizálására, másrészt az elesett 82. Gyalogezredbeli katonák özvegyeinek és árváinak fölsegítésére a város egyik terén faszobrot állított fel s azt más hasonló alkotások mintájára, a társadalom áldozatkészségét véve igénybe, vas pikkelyekkel borítja be.

A szobor – túlnyomó részben Székelyudvarhely város áldozatkészségéből már fel van állítva, és ünnepélyes leleplezése folyó évi december 8.-ra van kitűzve. Addig még jelentékeny összeget lehetne összegyűjteni, ha a társadalom megfelelő mértékben hozzájárulna áldozatkészségével.

Én úgy gondoltam, hogy a magyar szabaddóművesség is adhatna egy pár téglát²⁸ a jelzett nemes célra, mint ahogy annak idején nem sajnálta az áldozatot a felsőmagyarországi feldúlt községek népétől.

Ezért azzal a kéréssel fordulunk hozzátok, kedves Nagymester Testvér, légy szíves a székely özvegyek és árvák érdekében a páholyokban egy kis hangulatot kelteni, hogy ne tagadják meg ettől az életrevaló és

értékes, de oly sokat szenvedett néptől segítségüket.

A befolyó pénzeket Székelyudvarhely város pénztára kezeli, de szükség esetén én is szívesen közvetítem az adományokat rendelkezésük helyére.

Testvéri szeretettel és igaz nagybecsülés-sel híved

Dr. PÁL Ernő”

Ez a most utóbb idézett irat a pecsét szerint csak 1917. november 21-én érkezett meg a Nagypáholyhoz. Több írást nem találtam a levéltár anyagában a „DARWIN” körtől.

Jegyzet

1. Országos Levéltár (A továbbiakban OL) P 1083 148. Cs. LXXVIII. 13–14. Lap és háta.
2. A szabaddóművesek között szokásos belső használatú megszólítások: „Hatalmas Nagymester testvér (rövidítve: Hat.. nmstr.. tv..) és „Érdemes Főmester testvér”(rövidítve: „Érd..fmstr..tv..”)
3. Kel.. belső használatú szabaddóművesi elnevezés a „Keletén” rövidítése. Azt a helyet jelenti, ahol a szabaddóművesek az összejöveteleiket tartják.
4. „Királyi művészt” a szabaddóművesség képletes megjelölése.
5. Szksi: a szabaddóművesi kifejezés belső használatra a ttv..
6. A szabaddóművesek felvételükkor fogadalmat tesznek arra, hogy komoly ok nélkül nem hiányoznak majd az összejövetelekről.
7. A szabaddóművesi páholyt ezzel a jellel szokták belső használatra jelölni.
8. A szabaddóművesek egymást „testvér”-nek szólítják. Ennek többes számú, rövidített alakja belső használatra a ttv..
9. „Kelet” a szabaddóművesi összejöveteleti hely, annak az a része, amelyen a páholy választott vezetői foglalnak helyet.
10. Belső használatra „táblának” nevezik a szabaddóművesek a szabaddóművesi hivatalos iratokat, leveleket. Ezzel is a középkori építőcéhekre kívánnak emlékezni.
11. OL P 1083 148. Cs. 12. Lap és háta.
12. A szabaddóművesi kör élén a választott „elnök” áll.
13. A szabaddóművesség legfelsőbb szerve, amelyben minden páholy képviselteti magát választott szövetségtanácsosával, és jelen van benne az egész ország szabaddóművességének választott vezetősége, valamint a főmesterek. Belső használatú rövidítése: SZ..T., vagy Szöv..tan..
14. Új szabaddóműves páholyt vagy kört csakis már működő nagypáholy jóváhagyásával lehet alapítani szabályosan. Ilyenkor belső használatú kifejezéssel „védelmébe veszi” a nagypáholy az új szervezetet. Gyakorlatilag valóban támogatja tanácsaival, nem egyszer még anyagiakban is.
15. Dr. BAKONYI Miksa volt a Nagypáholy főtitkára. Az igen radikális irányzatú „Dél” című belső terjesztésű szabaddóművesi lapot ő szerkesztette.
16. OL P 1083 148. Cs. CXXVIII. 148. cs. 48. Lap és háta.
17. T..és T.. belső használatú rövidítés a „Törvényes és tökéletes” páholyra. Ez a kifejezés arra utal, hogy a páholyt szabályszerűen alapították meg.
18. Az összejövetelet vezető személy, rendszerint a páholy főmestere kalapácsot tart a kezében, és azzal a megfelelő szertartási helyeken kopog az asztalon. Ha valamit megvitatnak, ezt a kopogást többször alkalmazzák, ezért mondják képes kifejezéssel belső használatban, hogy „kalapács alá veszt”, rövidítve: klp.. alá veszt.
19. T..sz..ü. az e..sz..sz.. belső használatú rövidítés a „Testvéri szeretettel üdvözöl az előttünk szent számokban” kifejezésre.
20. OL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 71–72. Lap.

21. Nővéreknek nevezik és szőlítják a szabadkőművesek feleségét, özvegy édesanyját, hajadon leányát.
22. OL P 1083 CXXVII. 38. T. 148. cs. 34–36. Lap és háta.
23. Adeptusok a felvételi szertartáson éppen átesők.
24. OL P 1083 CXXVII. 38. T. 148. cs. 22–23. Lap és háta.
25. Üresen hagyják a helyet, vélhetően azért, mert a megfelelő adat innen hiányzott, és később akarta beírni ide a szövegíró.
26. Kőművesfalva néven a szabadkőművesek 1916-ban az oroszok által lerombolt Mezőlaborc néhány házát építették újra.
27. OL P 1083 CXXVII. 38. T. 148. cs. 4. Lap és háta.
28. A középkori építőcéhekre történő emlékezés során a nagyobb pénzt „téglának”, a kisebbeket „kavics”-nak nevezték.

Vázlatos irodalom

1. ABAFI Lajos (reprint 1993): **A szabadkőművesség története Magyarországon**, Akadémiai Kiadó, Bp.
2. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (1992): **Szabadkőművesi páholyneveink 1991-ig**, ELTE, Bp.
3. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (1994): **Szabadkőművesi páholynevsorok Kelet-Magyarországból**, Névtani Értesítő 16. 56–65. oldal, Bp.
4. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (1995): **A kolozsvári „Unio” páholy és múzeumai. Tanulmányok a természettudományok a technika és az orvoslás történetéből**, 94–96. oldal.
5. H. BALÁZS Éva (1987): **Bécs és Pest-Buda a régi századvégén**, Magvető, Bp.
6. L. NAGY Zsuzsa (1977): **Szabadkőművesség a XX. században**, KOSSUTH, Bp.

(Ahol csak a családnevét kiemelt, ott a családnevek majuszkulás kiemelését, beleértve a közölt szöveget, kötet szerkesztési szempontok indokolják. **Szerk. megj.**)

Documente ale francmasonilor din Odorheiu Secuiesc, din 1913–1917

(Despre publicare)

Doamna dr. Zsuzsanna Ágnes BERÉNYI este în prezent singura cercetătoare a francmasoneriei maghiare din Transilvania. După publicația sa referitoare prealabilă, de data aceasta aduce contribuții acestui capitol al istoriei culturii din regiune printr-un material din Secuime. Cercul de francmasoni „DARWIN” din Odorheiu Secuiesc este se pare ultima grupare de francmasoni înființată înaintea primului război mondial în Transilvania, activitatea ei având conform cunoștințelor actuale o durată scurtă

(1913–1917). Raporturile cercului către loja clujană „Unio” s-au păstrat în Arhiva Națională Ungară (P 1083 148. Cs.). **(Red.)**

Letters of the Freemasons from Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) in the Period between 1913–1917.

(About the publication)

Dr. Zsuzsanna Ágnes BERÉNYI is presently involved with the research of the Hungarian freemasons in Transylvania. After her previous publication, this time she brings arguments to the history of culture at this chapter with a material from the Székelyföld. The „DARWIN” freemason cercle in Székelyudvarhely is likely to be the last Hungarian freemasonic group founded before the 1st World War in Tansylvania, and his activity, according to the recent information, had a quite short period (1913–1917). The reports of teh cercle towards the „Unio” lodge in Kolozsvár (Cluj) were preserved in the Hungarian National Archives.

